

МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОСТОРУ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

Дністрянська Дарія Василівна
Національний технічний університет України
«Київський політичний інститут імені Ігоря Сікорського»
dariyadni@gmail.com

Петренко К. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки
Національний технічний університет України
«Київський політичний інститут імені Ігоря Сікорського»
dariyadni@gmail.com

Інтеграція України до європейського дослідницького простору (ERA) є одним із ключових напрямів розвитку наукової сфери країни. Цей процес є не лише стратегічно важливим для України, а й дозволяє підвищити конкурентоспроможність української науки на глобальному рівні. У сучасних умовах активізація науково-дослідної співпраці з ЄС стає інструментом інноваційного розвитку, що сприяє зміцненню економіки та культурному збагаченню. Однак цей шлях супроводжується численними викликами, які потребують комплексного підходу та державної підтримки.

Участь України у програмі «Горизонт Європа» відкриває доступ до найбільшої дослідницької ініціативи ЄС з бюджетом понад 95 мільярдів євро. Ця програма дозволяє українським науковцям, університетам і підприємствам отримувати фінансування, брати участь у консорціумах та використовувати сучасну інфраструктуру.

Програма сприяє розвитку української науки через створення спільних центрів, організацію конференцій, стажувань і тренінгів. Основна увага приділяється глобальним викликам, таким як зміни клімату, цифрові технології, здоров'я та енергетика.

Для ефективної участі необхідно модернізувати наукове обладнання, вдосконалити підготовку кадрів за європейськими стандартами та розвивати проєктний менеджмент. Окрім цього, вагомим викликом залишається реформування законодавчої бази у сфері науки та інновацій. Необхідно створити сприятливі умови для комерціалізації наукових розробок, захисту інтелектуальної власності та залучення інвестицій у дослідження та інновації. Важливим аспектом є також підтримка молодих науковців, зокрема через грантові програми, що сприяють розвитку їхніх проєктів та запобігають відтоку талантів за кордон [1].

В умовах стрімкого розвитку світової науки та технологій важливо не лише реформувати законодавчу базу, а й активно інтегруватися у міжнародний науковий простір, що стає ключовою умовою конкурентоспроможності України. Взаємодія з європейськими дослідницькими інституціями надає українським науковцям перспективи працювати у мультинаціональних командах, обмінюватися досвідом, а також використовувати сучасну інфраструктуру та інноваційні підходи до вирішення наукових задач. Такі спільні проєкти сприяють зростанню професійного рівня науковців, підвищують їхню кваліфікацію та забезпечують визнання досягнень української науки на міжнародній арені.

Окрім цього, участь у міжнародних програмах дозволяє залучати додаткове фінансування, що є критично важливим у сучасних економічних умовах України. Грантові можливості «Горизонту Європа» та інших програм допомагають покривати витрати на дослідження, модернізацію обладнання, стажування молодих науковців за кордоном та впровадження нових технологій. Це особливо актуально в умовах обмеженого державного фінансування наукової сфери.

Разом з тим, інтеграція у міжнародний науковий простір сприяє популяризації української науки, розширюючи горизонти її впливу та створюючи можливості для комерціалізації наукових розробок. Наприклад, інноваційні рішення, створені українськими вченими у співпраці з європейськими партнерами, мають потенціал виходу на міжнародний ринок, що приносить економічну вигоду країні та підвищує її репутацію як джерела наукових інновацій.

Важливою складовою інтеграції є освітня сфера, яка тісно пов'язана з науковими дослідженнями та технологічним розвитком. Українські університети та дослідницькі установи мають активно впроваджувати сучасні навчальні програми, які відповідають європейським стандартам та враховують актуальні потреби міжнародного ринку. Це стане підґрунтям для підготовки нового

покоління висококваліфікованих дослідників, здатних не лише брати участь у міжнародних наукових проектах, але й ініціювати власні інноваційні розробки, що матимуть глобальний вплив. Важливу роль у цьому процесі відіграють програми академічної мобільності, такі як «Erasmus+», які сприяють обміну знаннями, навичками та досвідом між студентами, викладачами та дослідниками різних країн. Завдяки таким програмам учасники отримують можливість не лише підвищити свою кваліфікацію, а й долучитися до спільного вирішення глобальних викликів, зокрема у сферах науки, технологій, екології та суспільного розвитку.

Програма «Erasmus+» була започаткована у 1987 році, лише у сфері вищої освіти. Поточна структура програми була створена у 2014 році для включення всіх схем ЄС для освіти, навчання, молоді та спорту. Вона є однією з флагманських програм Європейської Комісії та історією успіху з моменту свого створення. На графіку показано динаміку учасників програм мобільності Erasmus+ та її попередниць з 1987 року. Програма Erasmus+ протягом десятиліть сприяє міжнародній мобільності студентів, викладачів та молоді. Графік ілюструє динаміку кількості учасників мобільних активностей з моменту започаткування програми у 1987 році до 2023 року (рис. 1).

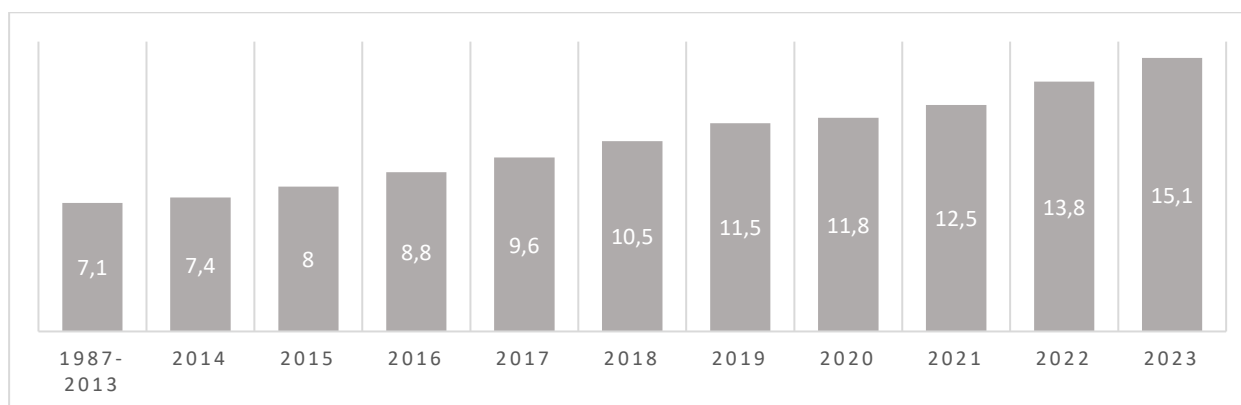

Рис. 1. Кількість учасників у заходах мобільності «Erasmus+», млн

*) Побудовано за [2]

Графік демонструє динаміку участі у програмах мобільності «Erasmus+» та її попередниках із 1987 року. З 1987 по 2013 роки кількість учасників становила 7,1 мільйона осіб. У 2014 році ця цифра трохи зросла до 7,4 мільйона, а у 2015 році досягла 8 мільйонів. Наступного року кількість учасників піднялася до 8,8 мільйона, а у 2017 році – до 9,6 мільйона. У 2018 році кількість учасників сягнула 10,5 мільйона, що свідчить про сталий інтерес до участі у програмі.

У 2019 році ця цифра збільшилась до 11,5 мільйона, а у 2020 році – до 11,8 мільйона. Попри пандемію, програма змогла зберегти високий рівень залучення учасників. У 2021 році кількість учасників досягла 12,5 мільйона, у 2022 році – 13,8 мільйона, а у 2023 році ця цифра зросла до рекордних 15,1 мільйона осіб. Ця тенденція свідчить про зростання популярності та впливу програми «Erasmus+» на міжнародну мобільність студентів та молоді.

Програма «Erasmus+» відіграє важливу роль у розвитку України як європейської держави, сприяючи інтеграції українських студентів, викладачів та молоді у глобальну освітню і наукову спільноту. Завдяки цій програмі українці отримують доступ до якісної європейської освіти, сучасних дослідницьких платформ та інноваційних методів навчання, що дозволяє їм не лише здобувати нові знання, а й активно впроваджувати їх у своїй країні. Цей процес посилює конкурентоспроможність українських університетів та стимулює реформи у сфері освіти, адже заклади вищої освіти прагнуть відповідати європейським стандартам.

Окрім підвищення професійної кваліфікації учасників, «Erasmus+» відкриває нові горизонти для культурного та соціального обміну. Участь у міжнародних проектах сприяє формуванню толерантності, міжкультурного розуміння та глобального мислення, що особливо актуально для України у контексті євроінтеграції.

Однак на шляху до інтеграції існують і виклики, які не можна ігнорувати. Одним із основних є недостатнє фінансування наукової сфери. Незважаючи на зусилля держави, рівень інвестицій у науку в Україні залишається значно нижчим, ніж у країнах ЄС. Це обмежує можливості для проведення сучасних досліджень, впровадження інновацій та участі у великих міжнародних проектах. Як наслідок, українські науковці часто змушені працювати в умовах застарілої інфраструктури або шукати фінансування за кордоном, що може призводити до відтоку кадрів.

Іншим суттєвим викликом є бюрократичні бар'єри, які часто ускладнюють процес подання заявок на гранти, отримання дозволів та реалізацію проєктів. Застарілі процедури та довготривале оформлення документів відлякують як українських, так і закордонних партнерів. Це знижує ефективність використання міжнародних програм і грантів, доступних через ініціативи на кшталт «Горизонт Європа».

Крім того, відсутність належної координації між різними державними структурами та відомствами створює додаткові перешкоди для ефективної інтеграції. Розрізненість підходів та неузгодженість дій між міністерствами, університетами та дослідницькими установами ускладнює планування та виконання довгострокових проєктів.

Ще одним суттєвим викликом є проблема збереження наукового потенціалу країни. Відтік кадрів за кордон, зумовлений не тільки війною, а також економічними, соціальними та професійними чинниками, створює загрозу для сталого розвитку науки в Україні. Через військові дії багато наукових установ були змушені призупинити свою роботу, а дослідники – покинути свої робочі місця або навіть виїхати за кордон у пошуках безпеки. Інфраструктура багатьох наукових центрів зазнала руйнувань, що ще більше обмежує можливості для проведення досліджень.

Крім того, війна призводить до перенаправлення значної частини державних ресурсів на оборонні потреби, що зменшує фінансування науки. У таких умовах молоді науковці, які і раніше стикалися з низькими зарплатами, застарілим обладнанням та обмеженими можливостями для професійного зростання, все частіше обирають працевлаштування за межами країни, де умови для наукової діяльності значно сприятливіші. Ця тенденція не лише послаблює наукову сферу, але й ускладнює інтеграцію у міжнародний науковий простір через дефіцит кваліфікованих кадрів.

Для подолання цієї кризи, спричиненої війною, необхідно розробити спеціальні програми підтримки науки навіть у складних умовах. Це може включати забезпечення тимчасових наукових майданчиків для переміщених дослідників, надання грантів на дослідження, пов'язані з відновленням країни після війни, а також створення міжнародних партнерств, які допоможуть залучити фінансування та обмін досвідом.

Особливу роль відіграє популяризація науки як ключового елементу післявоєнного відновлення України. Інвестиції у дослідження у сфері медицини, екології, інфраструктури та оборонних технологій сприятимуть не лише розвитку країни, але й зміцненню її позицій у світовій науковій спільноті.

Важливим аспектом інтеграції є також володіння іноземними мовами, особливо англійською, яка є основною мовою наукової комунікації в ЄС. У той же час війна показала важливість збереження національної ідентичності, що підкреслює необхідність розвитку двосторонніх ініціатив для популяризації української науки та культури на міжнародній арені [3].

Психологічна підтримка для науковців, які постраждали від війни, може стати важливим елементом інтеграційного процесу. Це можуть бути тренінги, семінари або програми менторства, які допоможуть їм подолати наслідки стресу та адаптуватися до нових умов. Такий підхід сприятиме не лише індивідуальній адаптації, але й зміцненню зв'язків між українськими та європейськими дослідниками, що є критично важливим для довгострокового розвитку науки в Україні.

Таким чином, інтеграція України до європейського дослідницького простору відкриває значні можливості для розвитку науки, технологій та інновацій. Водночас цей процес потребує системного підходу, орієнтованого на подолання існуючих викликів. Важливу роль відіграють реформи, спрямовані на модернізацію наукової сфери, а також підтримка з боку міжнародних партнерів. Успішна інтеграція дозволить Україні зайняти гідне місце у глобальному науковому співтоваристві, сприяючи її сталому розвитку та зміцненню міжнародного авторитету.

Література:

1. Іванов С.В., Антонюк В.П. Європейський дослідницький простір та Україна: проблеми і перспективи інтеграції. *ЗВД*. 2020. №3(61). С. 166-176. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/173855> (дата звернення: 14.12.2024).

2. Erasmus+ annual report 2023 [Електронний ресурс]. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/884d8a20-ac87-11ef-acb1-01aa75ed71a1/language-en> (дата звернення: 14.12.2024).

3. Топузов О., Локшина О., Джурило А., Шпарик О. Європейський дослідницький простір як орієнтир розвитку освіти і науки в Україні. *Український Педагогічний журнал*. 2023. №4. С. 5-19. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/698> (дата звернення: 14.12.2024).